

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

CURRENT ISSUES IN THE MANAGEMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS DURING MARTIAL LAW

У статті висвітлені актуальні питання управління та організації освітнього процесу у ЗВО під час військової агресії РФ. Визначено, що повномасштабне вторгнення нанесло значну шкоду освітянській сфері, зокрема, її вищій освіті. Автором розглянуті основні складові управлінської діяльності керівництва ЗВО під час дії правового режиму воєнного стану. Визначені нормативно-правовий аспект, зокрема поданий огляд змін до законодавства та листів МОН щодо врегулювання трудових відносин у сфері освіти. Як найважливіші, розглянуті аспекти забезпечення безпечних умов проведення навчального процесу. Також приділена увага організації діяльності ЗВО в різних регіонах країни, в залежності від небезпеки бойових дій, організації дистанційного навчання під час воєнного стану, забезпеченню подальшого професійного розвитку науково-педагогічних працівників, психологічної підтримки усіх суб'єктів освітнього процесу. Висвітлені аспекти діяльності освітніх установ щодо підвищення якості навчального процесу під час воєнного стану.

Ключові слова: управління ЗВО, воєнний стан, науково-педагогічні працівники, підвищення кваліфікації, дистанційне навчання, безпека навчального процесу, психологічна допомога.

The article highlights the current issues of management and organization of the educational process in higher education institutions during the military aggression of the Russian Federation. It was determined that the full-scale invasion caused significant damage to the educational sector, in particular, to higher education. The author considered the main components of the administrative activity of the leadership of the HEI during the operation of the legal regime of martial law. The normative-legal aspect is defined, in particular, an overview of changes to the legislation and letters of the Ministry of Education and Culture regarding the regulation of labor relations in the field of education is provided. The author emphasises the need to develop an internal regulatory framework for the work of higher education institutions in times of war. As the most important, aspects of ensuring safe conditions for the educational process are considered. Attention was also paid to the organization of higher education activities in different regions of the country, depending on the danger of hostilities, the organization of distance learning during martial law, attention was focused on the problem of ensuring high-quality practical training of students under martial law and distance learning, recommendations were made to improve the organization of educational process. The need to ensure further professional development of the scientific and pedagogical workers are noted, an overview of institutions that provide services for professional development of scientific and pedagogical workers, forms and types of professional development provided free of charge is presented. It was noted that during the martial law, increased attention needs to be paid to the spread of informal education not only in the professional sphere, but also in other vital spheres that ensure the vitality of the individual and provide him with positive motivation and life optimism. Special attention is paid to the psychological support of all subjects of the educational process. It was determined that for psychological adaptation it is necessary to introduce and develop psychological services in higher education institutions and, with their assistance, to form in the participants of the educational process: skills of psychological self-regulation and self-help in difficult life situations arising under martial law; the ability to provide psychological help and support to the participants of the educational process and to all those who need them during the war. A review of good practices of domestic higher education institutions regarding psychological support was conducted. Aspects of the activities of educational institutions regarding improving the quality of the educational process during martial law are highlighted.

Key words: management of higher education institutions, martial law, academic staff, professional development, distance learning, safety of the educational process, psychological assistance.

УДК 657.62

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.80-20>

Яковенко О.І.

к.пед.н., доцент кафедри управління підприємницькою та туристичною діяльністю, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Степанова К.В.

д.е.н., професор кафедри управління підприємницькою та туристичною діяльністю, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Yakovenko Olena

Ismail State University of Humanities

Stepanova Kateryna

Ismail State University of Humanities

Постановка проблеми. Багаторічна російсько-українська війна, ще з 2014 р. мала гібридний характер та супроводжувалася інформаційною складовою, зазіхаючи на фундаментальні загальнолюдські цінності, частиною яких є академічні. Повномасштабне вторгнення агресора також кинуло величезний виклик для галузі освіти, що адже до такої війни освіту ніхто не готував.

Вступ багатьох студентів та викладачів ЗВО до лав ЗСУ та сил тероборони, здійснення ними волонтерської діяльності, переїзд частини потенційних українських студентів до інших країн, пошкодження значної кількості приміщень та матеріально-технічної бази ЗВО України значно вплинули на організацію навчального процесу. В таких

умовах вважаємо актуальним розгляд теми управління ЗВО під час воєнного стану.

Актуальність розгляду означеного питання полягає ще й в різноманітті заходів щодо управління ЗВО в залежності від наближення до лінії фронту. При безпосередньому наближенні до бойових дій, ЗВО повинні першочергово зорієнтуватися на безпеці усіх учасників освітнього процесу, забезпеченні їх евакуації, збереженні інформаційних баз та матеріальних цінностей, організації навчального процесу на базах інших навчальних закладів або ж забезпечення дистанційного навчання.

На інших територіях, які знаходяться у більш небезпечних умовах, перед керівниками ЗВО

постають зовсім інші питання: прийняти студентів до свого ЗВО, працевлаштувати педагогів, забезпечити роботу адміністрацій евакуйованих закладів, надати гідні умови проживання тощо; перед управліннями освіти – допомогти в евакуації ЗВО з окупованих територій, надати приміщення для розташування ЗВО, евакуйованих з небезпечних територій та забезпечити їх подальшу діяльність.

Саме такі напрямки окреслюються в Наказі МОН України від 07.03.2022 р. № 235 «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» [8]

Виклик сьогодення для освітян – якісна підготовка випускника ЗВО в надзвичайних умовах, це потребує від науково-педагогічних працівників (НПП) максимальної перебудови й активізації своїх професійних та моральних якостей.

Зрозуміло, що екстремальні умови діяльності ЗВО вимагають термінової й невідкладної перебудови їх діяльності на інституційному рівні, основним напрямом якої стало нормативно-правове, організаційно-управлінське, науково-методичне та освітнє забезпечення й регулювання функціонування цих закладів в умовах воєнного стану. Ці зміни торкнулися й інституційних систем професійного розвитку науково-педагогічних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом відбуваються конференції, семінари, на яких освітяни діляться своїм досвідом та обговорюють нагальні проблеми управління ЗВО в умовах воєнного часу, зокрема Будяченко О.М. розглядає питання дистанційної освіти у ЗВО під час воєнного стану [14, с. 49], Глушценко С.І. досліджує особливості оплати праці освітян в умовах війни [14, с. 98], проблеми зменшення навантаження на викладача в умовах воєнного стану досліджуються в Україні Дмитрієва Н.С. [14, с. 141] та інші. Разом з тим на сьогодні ще не існує ґрунтовних досліджень щодо управління ЗВО під час воєнного стану в Україні, найважливішими джерелами надання інформації щодо управління і організації навчального процесу у ЗВО безумовно є нормативно-правова база, що видається МОН (листи, роз'яснення тощо), деякі матеріали загалом подаються на інформаційних порталах (osvita.ua, kadrovik01.com.ua, yaizakon.com.ua та ін.). Отже, поставлене питання потребує найскорішого теоретико-практичного опрацювання.

Постановка завдання. Мета статті полягає у здійсненні теоретичного аналізу актуальних питань управління ЗВО в умовах воєнного стану, досвіду їх розв'язання різними вітчизняними закладами освіти, визначенні напрямів щодо покращення якості освітнього процесу в мовах воєнного стану та окресленні заходів спрямованих на їх реалізацію.

Виклад основного матеріалу. Під час запровадження воєнного стану в Україні дуже важ-

ливий правовий аспект діяльності ЗВО, адже законодавство може змінюватися, впливаючи на діяльність освітніх закладів, тому керівникам слід досить ретельно слідкувати за нормативно-правовою базою МОН України та дотримуватися усіх настанов.

Зі свого боку керівники ЗВО повинні забезпечити розроблення нормативних і розпорядчих документів, які регламентують організацію освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Найпершим же завданням керівництва ЗВО повинне стати створення безпечних умов для здобуття та надання освітніх послуг.

Через окупацію збройними силами РФ українських територій зруйновані чи зазнали значних пошкоджень та не мають змогу надавати освітні послуги багато ЗВО. Особливо це стосується Запорізької, Донецької, Чернігівської, Сумської, Харківської, Херсонської областей.

У зв'язку із початком повномасштабного вторгнення військ РФ та запровадженням військового стану на території України, МОН відразу ж відреагувало виданням Роз'яснення щодо роботи закладів освіти у межах правового режиму воєнного стану [13], в якому надало освітянам пояснення режиму військового стану та важливості подальшого забезпечення якісного освітнього процесу, також означило низку дій, які необхідно провести керівникам усіх ланок управління освітою. Серед загальних заходів забезпечення цивільної безпеки учасників освітнього процесу, МОН окремо виділені завдання керівникам закладів вищої освіти:

– перевести в готовність об'єктові формування цивільного захисту до дій за призначенням у взаємодії з територіальними формуваннями цивільного захисту щодо проведення великих обсягів робіт із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, у тому числі тих, що виникли внаслідок воєнних (бойових) дій чи терористичних актів, а також проведення відновлювальних робіт на власних об'єктах;

– бути в готовності за рішенням місцевих держадміністрацій, міських рад у містах обласного значення та за особистою згодою залучити власні об'єктові формування цивільного захисту до виконання завдань за призначенням на об'єктах інших суб'єктів господарювання чи на визначених територіях.

Наразі не можливо чітко встановити суму завданих агресором збитків у зв'язку з продовженням обстрілів та руйнуванням інфраструктури. Попри це, керівництву варто забезпечити фіксування (відео-, фото- зйомка, паперова реєстрація) нанесених збитків для майбутнього відшкодування завданих збитків.

На сьогодні ЗВО в різних регіонах України опинилися в різних умовах загрози військової агресії, тому і завдання перед ними стоять різні.

В найнебезпечніших зонах керівництво повинне забезпечити евакуацію суб'єктів освітнього процесу, матеріальних та інформаційних ресурсів, по можливості унебезпечити будівлі закладів від руйнувань.

Досвід військової агресії 2014 р. у Донецькій та Луганській областях дозволив доволі швидко розв'язати комунікаційну проблему з переміщенням ЗВО і в 2022 р., адже вже тоді ЗВО зазнали практики переміщення з цих областей, також ще тоді були тимчасово переміщені Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти та Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Зараз у 2022 р. унаслідок активних військових дій, значна частка ЗВО були змушені додатися до тимчасового переміщення і відновити освітній процес у більш безпечних регіонах країни, серед них Маріупольський державний університет, Чернігівський політехнічний університет та ще понад 30 інших ЗВО, які опинилися в умовах небезпеки не лише для продовження освітнього процесу, а й для здоров'я й життя студентів та освітян. Ці заклади здійснюють освітній процес у своєму статусі, але за умов іншого місцерозташування. І цій процес теж потрібно організувати та забезпечити.

Заклади, які не здатні були здійснити переміщення, тимчасово припинили свою діяльність. Проте і в даному випадку, керівництво повинне попіклуватися про встановлення зв'язків із ЗВО у безпечних регіонах, які можуть долучити студентів та педагогів до продовження освітнього процесу на їх базі, передати усю необхідну документацію.

Багато ж ЗВО, що опинилися у зоні бойових дій, втратили не лише свої приміщення, але й системи баз даних, журнали реєстрації дипломів, іншу документацію щодо освітнього процесу. Якщо керівництву не вдалося забезпечити збереження документації, досить гостро постає питання її відновлення та надання тим, хто також втратив ті чи інші документи – дипломи, залікові книжки, студентські квитки, трудові книжки, довідки та ін. Цей процес потребує праці кадрових та методичних працівників ЗВО, а отже, її потрібно відновлювати та забезпечувати, навіть дистанційно.

Інші ЗВО продовжують навчання лише у дистанційній формі.

Досвід дистанційного навчання під час пандемії Covid-19 також швидко прилаштував і студентів, і педагогів до он-лайн режиму. Більшість суб'єктів освітнього процесу вже на достатньому рівні володіли он-лайн технологіями, навіть першокурсники, із шкільної практики, вже було розроблено більшість навчально-методичних матеріалів для забезпечення належного рівня дистанційного навчання. Проте і досі воно не

може замінити очного навчання, особливо у проходженні студентами практики, а для деяких спеціальностей і зовсім не може надати якісний рівень освіти (медики, технологи і т. д.). До того ж в умовах воєнного стану декотрі із суб'єктів освітнього процесу лишилися технічних засобів доступу до он-лайн навчання, інші мають значні складнощі із належним Інтернет-зв'язком, що ускладнює надання та отримання навчальних послуг. Тут вже не лише органи управління освітою, але й місцеві органи влади повинні сприяти налагодженню/відновленню/побудові ліній комунікації (електромережа, інтернетмережа), по можливості забезпечувати педагогічний склад технічними засобами комунікації.

У свою чергу, працівники ЗВО мають використовувати усі можливості дистанційного навчання (онлайн консультації, індивідуальне навчання тощо) для кращого засвоєння студентами матеріалу з навчальних дисциплін й навчальних практик, адже останні під час воєнного стану дуже тяжко організувати та забезпечити. Повинні бути відкореговані та адаптовані зміст й форми проведення навчальних занять у синхронному та асинхронному режимах з метою приведення їх у відповідність до освітніх можливостей студентів, розробленні й розміщенні на освітніх платформах дидактичні матеріали для самостійного вивчення навчальних курсів та практичні рекомендації щодо їх застосування.

Досить важлива в ситуації опинення в окупованій зоні, зоні бойових дій, чи вимушеного переміщення психологічна підтримка студентської молоді. Адже можуть траплятися різні ситуації (втрата близьких, домівки, стрес від нових умов перебування, неможливість адаптуватися до нових умов життя тощо), з якими молоді люди не можуть справитися самостійно.

Про важливість психологічної підтримки свідчить і значна кількість листів МОН, серед яких: «Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році» [12], «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» [9] та ін.

Керівництву ЗВО будь-якої зони розташування на період військового часу слід забезпечити посаду практичного психолога і вводити в розклади занять не теоретичну психологію, а організувати спецкурси з психологічної адаптації та допомоги, спрямовані не лише на підтримку студентів, а також й на розкриття їх можливостей надання моральної підтримки своїм родичам та друзям.

Під час воєнного стану керівництву слід не лише приділяти увагу організації навчального процесу, але й піклуватися про професійну діяльність та розвиток НПП. В даному аспекті важливе дотримання трудового законодавства, не лише

норм КЗпП, а й Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [5] та інших нормативно-правових актів, якими скеровано діяльність усіх ланок управління освітньою діяльністю під час воєнного стану.

Так, керівникам ЗВО слід звернути увагу на декотрі зміни в КЗпП відповідно до Закону України № 2352 від 01.07.2022 «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації трудових відносин» [3] з метою недопущення порушення трудового законодавства. Зміни відбулись у частині прийняття на роботу, припинення трудового договору, спадкування заробітної плати у разі смерті працівника та оплати відпусток (ст. 23, 29, 36 КЗпП [1]).

Зазначимо, що першочергове МОН заборонило керівникам органів управління освітою, керівникам закладів освіти примушувати НПП до написання заяв про відпустку без збереження заробітної плати. Працівникам виключно за добровільним бажанням може бути надана відпустка (із збереженням або без збереження заробітної плати) відповідно до вимог трудового законодавства. Також виключно за добровільним бажанням працівника його може бути звільнено за власним бажанням відповідно до вимог трудового законодавства. Працівники ЗВО, які тимчасово виїхали за кордон або з об'єктивних причин не можуть виконувати посадові обов'язки (в звичайному режимі або дистанційно), мають право подати заяву про відпустку (із збереженням заробітної плати або без збереження заробітної плати) або про звільнення.

Також є особливості переведення, звільнення, оплати праці та ін. питання, які уточнені в Законі.

МОН були надані роз'яснення щодо особливостей застосування норм трудового законодавства, дистанційної форми роботи під час дії правового режиму воєнного стану [13].

При запровадженні дистанційного навчання необхідно видати наказ про запровадження у ЗВО дистанційного режиму роботи, з таким наказом необхідно ознайомити працівників будь-яким доступним способом (у тому числі засобом електронного зв'язку).

Передусім були надані уточнення щодо застосування ст. 60-2 КЗпП України, що у разі виникнення загрози збройної агресії, надзвичайної ситуації техногенного, природного чи іншого характеру дистанційна робота може запроваджуватися наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу без обов'язкового укладення трудового договору про дистанційну роботу в письмовій формі [1, ч. 1. ст. 60-2]. Керівництву ЗВО необхідно забезпечити щоденний моніторинг результатів роботи працівників у будь-який доступний спосіб, у тому числі із використанням засобів відеоконференцзв'язку. Зупинення роботи, викликане відсутністю організаційних або технічних

умов, необхідних для виконання роботи, невідвотною силою або іншими обставинами має розглядатися як простій, та згідно ст. 34 КЗпП України працівник може бути переведений за його згодою з урахуванням спеціальності і кваліфікації на іншу роботу [1, ст. 34].

Керівництву ЗВО рекомендується забезпечити щоденний моніторинг результатів роботи НПП у будь-який доступний спосіб, у тому числі із використанням засобів віддаленого доступу та відеоконференцзв'язку.

У вищевказаному роз'ясненні наголошується, що в умовах дистанційної роботи в умовах воєнних дій, відсутність електроенергії або Інтернет-зв'язку не може вважатися порушенням трудової дисципліни.

Також МОН наголошує на відповідальності саме працівника за обране ним місце дистанційної роботи та його безпеці і нешкідливості, як і раніше, у відповідності з нормами ч. 4 ст. 60-2 КЗпП України [1].

Таким чином, НПП може працювати дистанційно з будь-якого місця перебування, навіть з закордону. Проте, саме на НПП лягає відповідальність на обрання робочого місця, де він матиме змогу користатися інформаційно-комунікаційними технологіями для організації навчального процесу. У тому ж разі, якщо НПП у зв'язку з бойовими діями, можливою окупацією території перебування, наприклад, виїхав у село, де відсутній Інтернет, то переведення його на дистанційну роботу не може застосовуватися. У даному випадку педагогу доцільно або змінити місце перебування, або оформити відпустку без збереження заробітної плати і це не буде порушенням законодавчих норм.

Слід також відзначити, що згідно ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [4] НПП, за умови що вони працюють у закладах вищої чи фахової передвищої освіти, наукових установах та організаціях, за основним місцем роботи не менш як на 0,75 ставки не підлягають мобілізації.

З огляду на наявну загрозу життю і здоров'ю педагогічних працівників внаслідок оголошення в Україні воєнного стану через повномасштабне військове вторгнення РФ Листом МОН від 15.03.2022 № 1/3454-22 «Про перенесення атестації педагогічних працівників у 2022 році» [11] рекомендовано у разі неможливості проведення атестації у заплановані терміни, відповідно до поточної ситуації в конкретному регіоні, як виняток, приймати рішення про перенесення атестації педагогічних працівників. Крім того розроблено нове положення про атестацію педагогічних працівників, яке проходить погодження в заінтересованих ЦОБВ. До його затвердження атестація здійснювалася відповідно до Типового положення

про атестацію педагогічних працівників, затвердженого наказом МОН від 06.10.2010 № 930 [10].

Управління освіти та керівництво ЗВО, навіть у такий тяжкий час повинні сприяти професійному розвитку НПП.

На сьогодні перш за все передбачається активізація й поглиблення індивідуальної та групової підготовки НПП до організації освітнього процесу в умовах правового режиму воєнного стану. Це й навчання віддаленої комунікації, і методична допомога із розробки дистанційних програм навчання, проведення дистанційних занять, реагування на повітряні тривоги під час проведення занять, надання слухачам чітких та зрозумілих інструкцій, навчання наданню першої медичної допомоги, психологічної допомоги. Загалом ці заходи відбуваються у формі он-лайн конференцій, семінарів, тренінгів, які відбуваються на базі конкретного ЗВО або ЗПО, іноді виїзні навчальні заходи із залученням професіоналів інших галузей (пожежників, медсестер, кухарів, психологів тощо), які на практиці можуть навчити освітян необхідним діям під час воєнних дій.

Багато вітчизняних закладів післядипломної освіти навіть під час воєнного стану працюють над підвищенням кваліфікації освітян в он-лайн режимі, серед них:

- Центральний інститут післядипломної освіти Український відкритий університет післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України (Акція «ПЕРЕМОЖНІ ОБРІЇ ОСВІТИ»: підвищення кваліфікації у системі неформальної післядипломної освіти за дистанційною формою навчання <https://uvu.org.ua/aktsiia-peremozhni-obrii-osvity>);

- КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (<https://ooiuv.odessaedu.net/uk/site/school-year.html>);

- Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (Курси підвищення кваліфікації <https://roippo.org.ua/training/pidvishchennya/shedule>);

- Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (Підвищення кваліфікації для переселенців та евакуйованих педагогічних працівників <https://hoippo.km.ua/?p=5342>);

- Полтавська академія неперервної освіти ім. М.В. Остроградського запровадила Курси підвищення кваліфікації для внутрішньо переміщених осіб (Форма для реєстрації: <https://forms.gle/CPn2hGVCgYqXWEau8>);

- КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» (Курси підвищення кваліфікації для педагогів області та педагогів із тимчасово окупованих територій <https://sites.google.com/view/choipoppkursy/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0>).

Та ще багато інших закладів надають можливість, як своїм НПП так і переселенцям набувати активний досвід в організації подібних он-лайн курсів, сьогоденню відчуваючи потребу саме в такому навчанні.

Підвищення кваліфікації НПП під час воєнного стану передбачає посилення уваги до інформальної освіти не лише у професійній сфері, але й в інших життєво важливих сферах, які забезпечують життєстійкість особистості і надають їй позитивної мотивації та життєвого оптимізму.

Продовжується консультативна допомога НПП ЗВО, відповідальних за якість освіти і професійне удосконалення викладачів, щодо організації освітніх хабів, обміну досвідом викладацької діяльності в умовах воєнного стану, поширення кращих освітніх практик тощо.

Проводиться інформування про некомерційні проекти, дистанційні освітні платформи, онлайн-ресурси та освітні ініціативи, долучення до яких сприяє професійному розвитку НПП у системі неформальної освіти, зокрема: освітні проекти EdEra, Canvas Network; безоплатні платформи онлайн-освіти Stanford Open Edx; Prometheus, Future Learn, Udemy, Codecademy; загальноєвропейська MBOK-ініціатива OpenupEdX; освітній онлайн-ресурс Iversity тощо.

До реалізації проектів з підвищення кваліфікації, створення електронних баз та навчальних модулів, дистанційних курсів, розроблення інформаційних медіа ресурсів нового покоління залучаються грантові кошти, а саме: Фінський проект «Навчаємось разом», студія онлайн-освіти EdEra, ГО «Prometheus», ГО «Освіторія» та інші.

17 квітня 2022 року команда МОН за підтримки Швейцарії у партнерстві зі Швейцарсько-українським проектом DECIDE презентувала освітній чат-бот EducationUaBot <https://t.me/EducationUaBot> В чат-боті публікується інформація з областей та інших країн, в тому числі, окремо для педагогічних працівників, інформації та можливостей для них. Оскільки в боті передбачено можливість надіслати запитання, МОН планує зібрати їх, та доповнити інформацію в боті та на сайті МОН, відповідно до найбільш поширених запитів. Надіслано інформацію до обласних управлінь освіти про можливість публікувати інформацію про можливості для переселенців та педагогів на цьому новому ресурсі. Також нещодавно чат-бот запрацював у Viber.

Запровадження програм відновлення та розвитку дослідницької, а також інноваційної інфраструктури ЗВО МОН на виконання пункту 2 розпорядження КМУ від 14.04.2021 № 322-р «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року» [6], було розроблено проект Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні

на період до 2026 року. Нажаль, через введення воєнного стану в Україні у зв'язку з військовою агресією РФ проти України, постановами Кабінету Міністрів України від 10.03.2022 № 245 та від 01.04.2022 № 401 було скорочено видатки та кредитування загального фонду державного бюджету, передбачені головним розпорядникам коштів державного бюджету на 2022 р. з метою їх спрямування до резервного фонду державного бюджету. Враховуючи вищевикладене та зважаючи на необхідність доопрацювання фінансово-економічних розрахунків до проекту акта, а також з огляду на інформацію, отриману МОН, щодо руйнувань та пошкоджень дослідницької, наукової та інноваційної інфраструктури в результаті військових дій, МОН звернулося до КМ України про відтермінування виконання завдання на місяць після закінчення воєнного стану в Україні (лист МОН від 13.04.2022 № 1/4086-22).

НПП також потребують психологічної допомоги, адже вони відчують стрес війни не лише як будь-які люди нашої країни, а ще й як організатори навчального процесу, під час якого необхідно підтримувати і інших його учасників.

Психологічний напрям адаптації НПП спрямований на упровадження і розвиток в ЗВО психологічних служб і формування за їх сприяння у НПП передусім:

- навичок психологічної саморегуляції і самопомоги у складних життєвих ситуаціях, що виникають в умовах воєнного стану;

- умінь надавати психологічну допомогу й підтримку учасникам освітнього процесу та всім, хто потребує їх під час війни.

Дуже важлива діяльність психологічних служб ЗВО у більш-менш небезпечних районах, адже їм слід доносити до усіх суб'єктів навчального процесу усвідомлення небезпеки військових дій в нашій країні, необхідність допомоги тим, хто приїжджає до їх регіонів і починає життя «з початку», формування толерантного ставлення до біженців, формування можливості моральної та психологічної підтримки тощо.

На сайтах ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПНУ, обласних навчально-методичних центрів психологічної служби у системі освіти, НМЦ практичної психології і соціальної роботи ІПО Університету Грінченка накопичено та доповнюється перелік корисних ресурсів для дорослих та дітей. Ресурси спрямовані на психологічну підтримку, навчання та достовірне інформування. Матеріали можуть використовуватись як самими педагогами, так і рекомендуватись для використання батьками і дітьми.

Освітніми закладами також створюються інформаційні ресурси з питань психологічної підтримки освітян, так наприклад:

- Чернігівським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти ім. К. Д. Ушинського створено блог навчально-методичного центру психологічної служби у системі освіти (<https://nmcps.blogspot.com>);

- КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» створив електронний каталог практик психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу в період війни (http://ippobuk.cv.ua/?page_id=8745);

- Інститут модернізації змісту освіти постійно розміщує найактуальнішу інформацію з приводу адаптації освітнього процесу в умовах воєнних дій, серед якої різноманітні психологічні практики та методики виявлення та подолання стресу, депресії тривожності: «Притча як прийом психологічного консультування», «Прийоми психологічної самопомоги навчальний тренінг», «Як безпечно пережити воєнний час?», «Перша психологічна допомога. Коротка інструкція», «Основи кризової інтервенції. Дебрифінг», «Ігри для зняття втоми, напруги, агресії» та ін.

Багато практичних психологів на сьогодні працюють в он-лайн режимі та здатні надавати професійні консультації в тому числі і освітянам.

Висновки з проведеного дослідження. Воєнний стан, який введений в Україні після повномасштабного вторгнення військових сил РФ приніс значні ускладнення щодо організації навчального процесу ЗВО. У роботі були окреслені основні напрямки управління ЗВО в таких складних умовах. Основними з них є: нормативно-правовий, організаційно-методичний, освітній, психологічний та індивідуально-розвивальний.

Реалізація усіх викладених вище напрямів управління ЗВО та розвитку НПП в умовах воєнного стану є нагальною необхідністю, зумовленою новими реаліями існування ЗВО України під час війни. Упровадження цих напрямів не вимагає залучення великих додаткових ресурсів, але дає гарні результати, сприяючи чіткій організації освітнього процесу у ЗВО, підтримуючи дух і фізичні сили їх НПП і мотивуючи їх на якісне продовження своєї науково-педагогічної діяльності задля досягнення спільної перемоги над ворогом і наступної відбудови звільненої України.

НПП ЗВО та ЗПДО приймають активну участь в розробці заходів для підвищення якості освіти, підтриманні психологічного стану учасників освітнього процесу. Такі ініціативи повинні бути підтримані на усіх рівнях управління освітою, адже вони потрібні саме у цей час, сприяють не лише поліпшенню ефективності навчального процесу, але й професійному розвитку НПП, відчуття своєї причетності до майбутньої перемоги через свою працю не дає їм у такий скрутний час отримати професійне вигорання та передає позитивні настрої іншим.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми й передбачає здійснення спеціальних досліджень, спрямованих на розвиток вищої освіти та науково-педагогічних кадрів під час кризових ситуацій, зокрема, під час воєнних дій. Подальше дослідження буде спрямовано на пошук ефективних заходів щодо підтримки мотивації та розвитку професійної компетентності НПП.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кодекс законів про працю. Редакція від 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 04.09.2022).
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 02.09.2022).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації трудових відносин : Закон України від 01.07.2022 № 2352-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text> (дата звернення: 02.09.2022).
4. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 02.09.2022, № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 02.09.2022).
5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 19.07.2022 № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 04.09.2022).
6. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року: Розпорядження КМУ від 14.04.2021 № 322-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.09.2022).
7. Особливості застосування норм трудового законодавства, дистанційної форми роботи під час дії правового режиму воєнного стану: Роз'яснення МОН від 17.03.2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rozyasnennya-mon-osoblivosti-zastosuvannya-norm-trudovogo-zakonodavstva-distancijnoyi-formi-roboti-pid-chas-diyi-pravovogo-rezhimu-voyennogo-stanu> (дата звернення: 05.09.2022).
8. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану: Наказ МОН України від 07.03.2022 р. № 235. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/85884 (дата звернення 02.09.2022).
9. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні: Лист МОН України від 29.03.2022 № 1/3737-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psihologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini> (дата звернення: 11.09.2022).
10. Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників: Наказ МОН України від 06.10.2010 № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10#Text> (дата звернення: 10.09.2022).
11. Про перенесення атестації педагогічних працівників у 2022 році: Листо МОН від 15.03.2022

№ 1/3454-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2022/04/03/List-1.3454-22-15.03.22.pdf> (дата звернення: 10.09.2022).

12. Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році: Лист МОН України від 02.08.2022 № 1/8794-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-diyalnosti-psihologichnoyi-sluzhbi-u-sistemi-osviti-v-20222023-navchalnomu-roci> (дата звернення: 09.09.2022).

13. Щодо роботи закладів освіти у межах правового режиму воєнного стану: Роз'яснення МОН від 17.03.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-mon-shchodo-roboti-zakladiv-osviti-u-mezhah-pravovogo-rezhimu-voyennogo-stanu> (дата звернення: 02.09.2022).

14. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 504 с.

REFERENCES:

1. Kodeks zakoniv pro pratsyu [Code of labor laws]. Redaktsiya vid 19.08.2022 Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (date of application 04.09.2022).
2. Pro vyshchu osvitu [On higher education]. Zakon Ukrayiny vid 1.06.2014 № 1556-VII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (application date 02.09.2022).
3. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo optymizatsiyi trudovykh vidnosyn [On making changes to some laws of Ukraine regarding the optimization of labor relations]. Zakon Ukrayiny vid 01.07.2022 № 2352-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text> (application date 02.09.2022).
4. Pro mobilizatsiyu pidhotovku ta mobilizatsiyu [On mobilization training and mobilization]. Zakon Ukrayiny vid 02.09.2022, № 3543-XII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (application date 02.09.2022).
5. Pro orhanizatsiyu trudovykh vidnosyn v umovakh voyennoho stanu [On the organization of labor relations under martial law]. Zakon Ukrayiny vid 19.07.2022 № 2136-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (date of application 04.09.2022).
6. Pro skhvalennya Kontseptsiyi Derzhavnoyi tsil'ovoyi prohramy rozvytku doslidnyts'kykh infrastruktur v Ukrayini na period do 2026 roku [On the approval of the Concept of the State target program for the development of research infrastructures in Ukraine for the period up to 2026]. Rozporyadzhennya KМУ vid 14.04.2021 № 322-r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80#Text> (date of application 09/10/2022).
7. Osoblyvosti zastosuvannya norm trudovoho zakonodavstva, dystantsiyanoi formy roboty pid chas diyi pravovoho rezhymu voyennoho stanu [Peculiarities of the application of the norms of labor legislation, the remote form of work during the legal regime of martial law]. Rozyasnennya MON vid 17.03.2022. Available

at: <https://mon.gov.ua/ua/news/rozyasnennya-mon-os-oblivosti-zastosuvannya-norm-trudovogo-zakonodavstva-distancijnoyi-formi-roboti-pid-chas-diyi-pravogogorezhimu-voyennogo-stanu> (date of application 05.09.2022).

8. Pro deyaki pytannya orhanizatsiyi roboty zakladiv fakhovoyi peredvyshchoyi, vyshchoyi osvity na chas voyennoho stanu [On some issues of organizing the work of professional pre-university and higher education institutions during martial law]. Nakaz MON Ukrainy vid 07.03.2022 r. № 235. Available at: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/85884 (application date 02.09.2022).

9. Pro zabezpechennya psykholohichnoho suprovodu uchasnykiv osvithnoho protsesu v umovakh voyennoho stanu v Ukraini: [On providing psychological support for participants in the educational process under martial law in Ukraine]. Lyst MON Ukrainy vid 29.03.2022 № 1/3737-22. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psiologichnogo-suprovodu-uchasnykiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini> (date of application 11.09.2022).

10. Pro zatverdzhennya Typovoho polozhennya pro atestatsiyu pedahohichnykh pratsivnykiv [On the approval of the Standard Regulation on the certification of pedagogical workers]. Nakaz MON Ukrainy; vid 06.10.2010 № 930. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10#Text> (date of application 10.09.2022).

11. Pro perenesennya atestatsiyi pedahohichnykh pratsivnykiv u 2022 rotsi: [On the transfer of certification of teaching staff in 2022]. Lyst MON vid 15.03.2022 № 1/3454-22. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2022/04/03/List-1.3454-22-15.03.22.pdf> (date of application 10.09.2022).

12. Shchodo diyal'nosti psykholohichnoyi sluzhby u systemi osvity v 2022/2023 navchal'nomu rotsi [Regarding the activities of the psychological service in the education system in the 2022/2023 academic year]. Lyst MON Ukrainy vid 02.08.2022 № 1/8794-22. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shchodo-diyalnosti-psiologichnoyi-sluzhbi-u-sistemi-osviti-v-20222023-navchal-nomu-roci> (date of application 09.09.2022).

13. Shchodo roboty zakladiv osvity u mezhakh pravovoho rezhymu voyennoho stanu [Regarding the work of educational institutions within the legal regime of martial law]. Roz'yasnennya MON vid 17.03.2022. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-mon-shchodo-roboti-zakladiv-osviti-u-mezhah-pravovogo-rezhimu-voyennogo-stanu> (application date 02.09.2022).

14. Osvitniy protses v umovakh voyennoho stanu v Ukraini (2022). [The educational process in the conditions of martial law in Ukraine]. Materialy vseukrayinskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennya kvalifikatsiyi (Odesa, May 3 – June 13, 2022). Odesa: Helvetica Publishing House, 504 p.